BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA ERTAKLARDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Djurayeva Salomat Nabiyevna
BuxDU Pedagogika kafedrasi katta o’qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23169569

Annotatsiya. Maqolada boshlang‘ich ta’lim jarayonida xalq va adabiy ertaklardan foydalanishning didaktik, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi hamda kommunikativ imkoniyatlari tahlil qilinadi. Ertak matnining obrazlilik, takror, dialog, ziddiyat va aniq axloqiy yechimga asoslangan tuzilishi kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning yosh-psixologik xususiyatlariga mos kelishi asoslanadi. Tadqiqotda pedagogik kuzatish, kontent-tahlil, qiyosiy-metodik tahlil, modellashtirish va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Ertakni o‘qish, rollarga bo‘lib ijro etish, muammoli savollar, ijodiy qayta hikoyalash, tasviriy topshiriqlar va refleksiya bilan uyg‘unlashtiruvchi metodik model taklif qilinadi. Natijalar ertaklardan maqsadli foydalanish o‘qish savodxonligi, bog‘lanishli nutq, axloqiy baholash, tasavvur va hamkorlik ko‘nikmalarini kompleks rivojlantirish imkonini berishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, ertak, xalq og‘zaki ijodi, o‘qish savodxonligi, tarbiya, ijodiy tafakkur, nutq rivoji, pedagogik texnologiya, refleksiya.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СКАЗОК В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. В статье анализируются дидактические, воспитательные, развивающие и коммуникативные возможности использования народных и литературных сказок в начальном образовании. Обосновывается соответствие образной структуры, повторов, диалогов, конфликтов и четких нравственных развязок сказочного текста возрастно-психологическим особенностям младших школьников. Использованы методы педагогического наблюдения, контент-анализа, сравнительно-методического анализа, моделирования и обобщения. Предлагается методическая модель, объединяющая чтение сказки, ролевое исполнение, проблемные вопросы, творческий пересказ, изобразительные задания и рефлексию. Результаты показывают, что целенаправленное использование сказок способствует комплексному развитию читательской грамотности, связной речи, нравственного оценивания, воображения и навыков сотрудничества.

Ключевые слова: начальное образование, сказка, устное народное творчество, читательская грамотность, воспитание, творческое мышление, развитие речи, педагогическая технология, рефлексия.

ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

PEDAGOGICAL POSSIBILITIES OF USING FAIRY TALES IN PRIMARY EDUCATION

Abstract. The article analyzes the didactic, educational, developmental and communicative potential of using folk and literary fairy tales in primary education. It substantiates the correspondence of imagery, repetition, dialogue, conflict and explicit moral resolution in fairy tales to the age-related psychological characteristics of primary school pupils. The study employs pedagogical observation, content analysis, comparative methodological analysis, modeling and generalization. A methodological model is proposed that combines reading, role-play, problem questions, creative retelling, visual tasks and reflection. The findings indicate that purposeful work with fairy tales can simultaneously support reading literacy, coherent speech, moral judgment, imagination and collaborative skills.

Keywords: primary education, fairy tale, folklore, reading literacy, upbringing, creative thinking, speech development, pedagogical technology, reflection.

KIRISH

Boshlang‘ich ta’limda o‘quvchining o‘qishga munosabati, matnni anglash tajribasi va ma’naviy-axloqiy tasavvurlari shakllanadigan muhim bosqich yuz beradi. Shu sababli mazkur bosqichda o‘qituvchi foydalanadigan badiiy material nafaqat bilim beruvchi, balki bolani fikrlashga, his etishga, baholashga va o‘z fikrini ifodalashga undovchi vosita bo‘lishi kerak. Ertak ana shunday ko‘p funksiyali didaktik resurslardan biridir. O‘zbek folklorshunosligida ertak xalq og‘zaki poetik ijodining asosiy epik janrlaridan biri sifatida talqin qilinib, uning to‘qima, sarguzasht, obrazlilik va yaxshilikning g‘alabasiga asoslangan tabiati alohida ta’kidlanadi [3; 4].

Boshlang‘ich sinf o‘quvchisi voqelikni ko‘pincha obraz va aniq vaziyat orqali tezroq idrok etadi. Ertakdagi qarama-qarshi xarakterlar, takroriy formulalar, dialoglar, sinov va yechimlar o‘quvchiga sabab-oqibat aloqalarini kuzatish, qahramon xatti-harakatiga baho berish va natija chiqarishni osonlashtiradi. Ona tili va o‘qish metodikasiga oid tadqiqotlarda ertak matni ustida tanlab o‘qish, savol-javob, reja tuzish, qayta hikoyalash, tasvirlash hamda rollarga bo‘lib o‘qish kabi faoliyatlar o‘quvchilarning nutqi va anglash ko‘nikmalarini rivojlantirishi ko‘rsatilgan [1; 6].

Bugungi boshlang‘ich ta’limda o‘qish savodxonligi faqat ravon o‘qish bilan cheklanmaydi. O‘quvchi matndan axborotni topishi, xulosa chiqarishi, qahramon motivini tushuntirishi, matnga nisbatan munosabat bildira olishi va o‘qilgan mazmunni yangi vaziyatga ko‘chira olishi lozim. Shu nuqtayi nazardan ertak darsda tayyor axloqiy xulosani yetkazuvchi vosita emas, balki savol, tanlov, qiyos, taxmin va ijodiy vazifa orqali faol fikrlashni tashkil etuvchi pedagogik material sifatida qaralishi maqsadga muvofiq [7; 10].

Tadqiqotning maqsadi — boshlang‘ich ta’limda ertaklardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlarini tizimlashtirish, ularning o‘qish savodxonligi, nutqiy rivojlanish, axloqiy tarbiya va ijodiy tafakkurga ta’sir mexanizmlarini aniqlash hamda dars jarayonida qo‘llashga mo‘ljallangan metodik modelni taklif etishdir. Tadqiqot vazifalari ertakning didaktik funksiyalarini tasniflash, yoshga mos tanlash mezonlarini belgilash, samarali metod va topshiriqlarni tizimlashtirish hamda baholash mezonlarini ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Boshlang‘ich ta’lim metodikasida ertak bilan ishlash masalasi o‘qish darslarining tarkibiy qismi sifatida keng yoritilgan. K. Qosimova, S. Matchonov, X. G‘ulomova, Sh. Yo‘ldosheva va Sh. Sariyev ertak matni ustida ishlashda ifodali o‘qish, mazmunni anglash, obrazlarni qiyoslash, reja tuzish va qayta hikoyalash kabi ish turlarining muhimligini ko‘rsatadi [1]. Ushbu yondashuv ertakni badiiy matn sifatida anglash bilan birga, o‘quvchining og‘zaki nutqini va mustaqil fikrlashini rivojlantirishni ko‘zda tutadi.

R. Mavlonova va N. Raxmankulova boshlang‘ich ta’limda pedagogik innovatsiya va integratsiya g‘oyalarini asoslab, o‘quv faoliyatini bir nechta fan va kompetensiya bilan bog‘lash zarurligini ta’kidlaydi [2]. Bu nuqtayi nazardan ertak ona tili va o‘qish savodxonligi bilan bir qatorda tasviriy san’at, musiqa, tarbiya, tabiatshunoslik va teatr elementlarini integratsiya qilish imkonini beruvchi qulay matndir. Masalan, ertak mazmuni asosida rasm chizish, qahramon rolini ijro etish, voqea ketma-ketligini tasvirli kartalar bilan tiklash bir darsda turli faoliyat turlarini uyg‘unlashtiradi.

Folklorshunoslik manbalarida ertaklarning janriy xususiyatlari, obrazlar tizimi, fantastik uydirma va xalqning ideal hamda qadriyatlarini ifodalash xususiyati asoslangan [3; 4; 5]. K. Imomov, T. Mirzayev, B. Sarimsoqov va O. Safarov xalq ertaklarining badiiy tuzilishi va tarbiyaviy tabiatini xalqning tarixiy tajribasi bilan bog‘laydi [3]. O. Madayev va T. Sobitova esa xalq og‘zaki poetik ijodini o‘rganishda janrlarning estetik va ma’naviy vazifasiga e’tibor qaratadi [4]. Bu nazariy qarashlar boshlang‘ich ta’limda ertakni faqat ko‘ngilochar matn emas, balki milliy-madaniy mazmunni uzatuvchi pedagogik vosita sifatida baholashga imkon beradi.

G‘. Ernazarovning boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasiga oid ishlari matn bilan ishlashda o‘quvchining faol ishtiroki, savol tuzishi, qayta bayon qilishi va mustaqil fikr yuritishiga tayanuvchi usullarni muhim deb hisoblaydi [6]. D. Abdusamiyevning boshlang‘ich ta’lim pedagogikasiga oid darsligida esa zamonaviy boshlang‘ich ta’limning shaxsga yo‘naltirilganligi, kompetensiyaviy yondashuv va faol o‘quv muhitini tashkil etish masalalari yoritiladi [7]. Ushbu yondashuvlar ertak darsining ham reproduktiv o‘qishdan faol talqin va ijodiy qayta ishlashga o‘tishini talab qiladi.

So‘nggi tadqiqotlarda bolalar adabiyoti va folklordan foydalanish tafakkur, mustaqil topshiriqlar va darslik mazmuni bilan bog‘liq holda ko‘rib chiqilmoqda [8; 9; 10]. R. Qo‘ldoshev boshlang‘ich sinf darsliklarining metodik asoslari va yangi avlod darsliklariga qo‘yiladigan talablarni tadqiq etgan [8]. H. Bozorov o‘zbek xalq ertaklarining lingvomadaniy xususiyatlarini tahlil qilib, ertaklarda milliy madaniyat, qadriyat va dunyoqarashning til orqali ifodalanishini ko‘rsatadi [9]. A. Qahhorovaning o‘qish savodxonligi metodikasiga oid yondashuvlari matnni tushunish, tahlil qilish va kompetensiyaviy topshiriqlarni tashkil etish zarurligini kuchaytiradi [10]. Demak, mavjud tadqiqotlar ertakning folklor, metodik va tarbiyaviy jihatlarini yoritgan bo‘lsa-da, ularni yagona pedagogik imkoniyatlar tizimida birlashtirish va darsning bosqichma-bosqich modeliga aylantirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda.

MATERIAL VA METODLAR

Tadqiqot nazariy-metodik xarakterga ega bo‘lib, material sifatida boshlang‘ich ta’lim metodikasi, pedagogika va o‘zbek folklorshunosligiga oid 10 ta asosiy manba, shuningdek

boshlang‘ich sinflarda o‘qitishga mos xalq ertaklarining tipik didaktik xususiyatlari olindi. Materialni tanlashda uch mezon qo‘llandi: birinchidan, manbaning boshlang‘ich ta’lim yoki xalq og‘zaki ijodiga bevosita aloqadorligi; ikkinchidan, ertak bilan ishlashning aniq metodik usullarini yoritishi; uchinchidan, o‘quvchining nutqiy, axloqiy yoki ijodiy rivojlanishini tushuntirish imkoniyati.

Tadqiqotda kontent-tahlil usuli orqali manbalarda ertakning pedagogik funksiyalariga oid fikrlar ajratildi. Qiyosiy-metodik tahlil yordamida ertak bilan ishlash usullari o‘qish savodxonligi, nutq rivoji, axloqiy tarbiya, ijodiy tafakkur va hamkorlik ko‘nikmalari bo‘yicha guruhlandi. Pedagogik modellashtirish asosida darsning “motivatsiya – anglab o‘qish – tahlil – ijodiy qayta ishlash – refleksiya” ketma-ketligi ishlab chiqildi. Umumlashtirish metodi yordamida ertak tanlash mezonlari va kutiladigan natijalar tizimlashtirildi.

Tahlil birligi sifatida ertak bilan bog‘liq konkret pedagogik harakat olindi: ifodali o‘qish, savol berish, qahramonni tavsiflash, voqealarni ketma-ketlikda joylashtirish, sabab-oqibatni tushuntirish, rolli ijro, ijodiy qayta hikoyalash, muqobil yakun yaratish, rasm yoki sxema tuzish, axloqiy tanlovni asoslash. Mazkur harakatlar o‘quv natijasi bilan bog‘landi. Shunday yondashuv ertakning umumiy “tarbiyaviy ahamiyati” haqidagi abstrakt xulosadan ko‘ra, qaysi topshiriq qaysi kompetensiyani rivojlantirishini ko‘rsatish imkonini beradi.

NATIJALAR

Tahlil natijasida ertaklardan foydalanishning beshta asosiy pedagogik imkoniyati ajratildi: (1) o‘qish savodxonligini rivojlantirish; (2) og‘zaki va yozma nutqni boyitish; (3) axloqiy baholash va qadriyatlarni o‘zlashtirish; (4) ijodiy tasavvur va muammoli fikrlashni faollashtirish; (5) kommunikativ hamkorlik va emotsional idrokni rivojlantirish. Bu imkoniyatlar bir-biridan ajralgan holda emas, balki yagona matn ustida tashkil etilgan turli topshiriqlar jarayonida o‘zaro bog‘liq holda namoyon bo‘ladi.

1-jadval. Ertaklardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari va metodik vositalari

Pedagogik yo‘nalish	Ertakdagi tayanch xususiyat	Metodik topshiriq	Kutiladigan natija
O‘qish savodxonligi	Sujet, sabab-oqibat, takror	Voqealarni ketma-ket joylashtirish; dalil topish	Matnni anglash, xulosa chiqarish
Nutqiy rivojlanish	Dialog, obrazli til, formulalar	Qayta hikoyalash; dialog tuzish; yangi sarlavha	Lug‘at boyligi va bog‘lanishli nutq
Axloqiy tarbiya	Yaxshilik-yomonlik qarama-qarshiligi	Qahramon tanlovini baholash; ‘Nega?’ savollari	Axloqiy hukmni asoslash
Ijodiy tafakkur	Fantastika, muammo, sinov	Muqobil yakun; yangi qahramon; ‘Agar...’ topshirig‘i	Tasavvur va divergent fikrlash
Hamkorlik	Qahramonlar munosabati, dialog	Rolli o‘yin; guruhli sahnalashtirish	Muloqot va jamoada ishlash

Birinchi imkoniyat — o‘qish savodxonligini rivojlantirish. Ertak voqealari odatda aniq sujet chizig‘i asosida quriladi: qahramon oldida muammo paydo bo‘ladi, u sinovlardan o‘tadi va yakunda ma’lum natijaga erishadi. Bunday tuzilma kichik yoshdagi o‘quvchiga voqealar o‘rtasidagi sabab-

oqibat munosabatini ko‘rish uchun qulay. O‘qituvchi “Qahramon nima uchun bunday yo‘l tutdi?”, “Agar u boshqa qaror qilganida nima bo‘lardi?”, “Qaysi jumla sening javobingni isbotlaydi?” kabi savollar orqali matndan dalil topish va xulosa chiqarishni tashkil etishi mumkin [1; 10].

Ikkinchi imkoniyat — nutqni rivojlantirish. Ertaklar takroriy ifodalar, dialoglar, sifatlashlar va harakatni bildiruvchi fe’llarga boy bo‘ladi. O‘quvchi ertakni qayta hikoya qilish jarayonida voqealarni mantiqiy ketma-ketlikda ifodalashga, bog‘lovchi vositalardan foydalanishga va qahramon nutqini qayta yaratishga harakat qiladi. Reja asosida qayta hikoyalash, qahramon nomidan hikoya qilish, dialogni davom ettirish va qisqa yozma xulosa tuzish kabi topshiriqlar og‘zaki hamda yozma nutqni birgalikda rivojlantiradi [1; 6].

Uchinchi imkoniyat — axloqiy tarbiya. Ertaklarda yaxshilik va yomonlik, mehnatsevarlik va dangasalik, rostgo‘ylik va yolg‘on, saxiylik va xasislik kabi qarama-qarshi qadriyatlar obrazlar xatti-harakati orqali beriladi. Biroq pedagogik samaradorlik uchun o‘qituvchi tayyor nasihatni aytib qo‘yish bilan cheklanmasligi kerak. O‘quvchi qahramon harakatiga mustaqil baho berishi, o‘z fikrini matndagi dalil bilan asoslashga urinishi lozim. Shunda ertakdagi axloqiy mazmun tashqi talabdan ichki xulosaga aylana boshlaydi [3; 4; 9].

To‘rtinchi imkoniyat — ijodiy tafakkurni rivojlantirish. Fantastik vaziyatlar bolaning tasavvurini faollashtiradi, biroq ijodkorlik o‘z-o‘zidan yuzaga kelmaydi. “Ertakning yakunini o‘zgartir”, “Yangi qahramon qo‘sh”, “Sehrli buyum o‘rniga zamonaviy vosita tanla”, “Voqeani boshqa qahramon ko‘zi bilan ayt” kabi topshiriqlar o‘quvchini mavjud sujetni transformatsiya qilishga undaydi. Bunday faoliyat reproduktiv qayta hikoyalashdan ijodiy qayta qurishga o‘tishni ta’minlaydi va boshlang‘ich ta’limning shaxsga yo‘naltirilgan tamoyiliga mos keladi [2; 7].

Beshinchi imkoniyat — kommunikativ hamkorlik. Ertakni rollarga bo‘lib o‘qish, kichik guruhda sahnalashtirish, qahramonlar sudini tashkil etish yoki “issiq stul” usulida qahramonga savol berish o‘quvchilarning tinglash, navbat kutish, fikr bildirish va sherigining nuqtayi nazarini hisobga olish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bunda badiiy matn muloqot uchun umumiy mazmuniy maydon vazifasini bajaradi.

ERTAK BILAN ISHLASHNING BOSQICHMA-BOSQICH METODIK MODELI

Tahlil asosida ertak bilan ishlashning besh bosqichli modeli taklif qilindi. Modelda har bir bosqichning vazifasi va o‘qituvchi faoliyati aniq belgilanadi. Bu yondashuv ertakni shunchaki o‘qib berishdan ko‘ra, o‘quvchining faol bilish va muloqot faoliyatini tashkil etishga qaratilgan.

2-jadval. Ertak asosidagi darsning metodik modeli

Bosqich	Maqsad	O‘qituvchi faoliyati	O‘quvchi faoliyati
1. Motivatsiya	Qiziqish uyg‘otish, taxmin qilish	Sarlavha/rasm/kalit so‘z asosida savol beradi	Taxmin qiladi, oldingi bilimini faollashtiradi
2. Anglab o‘qish	Mazmunni tushunish	Ifodali o‘qish va lug‘at ishini tashkil etadi	O‘qiydi, notanish so‘zlarni aniqlaydi
3. Tahlil	Sabab-oqibat va obrazni ochish	Muammoli va dalilli savollar beradi	Dalil topadi, qahramonni baholaydi
4. Ijodiy qayta ishlash	Yangi mahsul yaratish	Muqobil vazifa yoki rolli faoliyat beradi	Qayta hikoya, sahna, rasm yoki yangi yakun

Bosqich	Maqsad	O‘qituvchi faoliyati	O‘quvchi faoliyati
			yaratadi
5. Refleksiya	Shaxsiy xulosa va transfer	‘Nimani o‘rgandik?’ savollarini beradi	Xulosa qiladi, hayotiy vaziyat bilan bog‘laydi

Modelning motivatsiya bosqichida ertak sarlavhasi, rasm, kalit so‘z yoki muammoli vaziyat orqali o‘quvchining oldingi tajribasi faollashtiriladi. Masalan, “Nima uchun ba’zi ertaklarda eng kichik qahramon g‘olib bo‘ladi?” savoli o‘quvchini oldindan fikrlashga undaydi. Anglab o‘qish bosqichida notanish so‘zlar izohlanadi, intonatsiya va mantiqiy urg‘uga e’tibor beriladi, zarur o‘rinlarda o‘qish to‘xtatilib, keyingi voqea haqida taxmin so‘raladi.

Tahlil bosqichida savollar uch darajada tuzilishi maqsadga muvofiq: faktologik (“Nima bo‘ldi?”), izohlovchi (“Nega shunday bo‘ldi?”) va baholovchi-ijodiy (“Sen qahramon o‘rnida nima qilarding?”). Bu ketma-ketlik o‘quvchini oddiy axborotni takrorlashdan mustaqil pozitsiyaga olib keladi. Ijodiy qayta ishlashda esa ertak mazmuni yangi shaklga ko‘chiriladi: komiks, sahna ko‘rinishi, kundalik, xat, rasmli reja yoki muqobil yakun. Refleksiya bosqichi o‘quvchining matndan olgan xulosasini hayotiy vaziyat bilan bog‘lashga xizmat qiladi.

Ertak tanlashda yoshga moslik asosiy mezon hisoblanadi. 1–2-sinflarda sujeti sodda, voqealar ketma-ketligi aniq, takrorlari ko‘p va qahramonlari ravshan ertaklar afzal. 3–4-sinflarda motivlari murakkabroq, qahramon qarori bahsliroq bo‘lgan, allegorik mazmun yoki ijtimoiy munosabatlarni anglashni talab etuvchi ertaklardan foydalanish mumkin. Matn hajmi, notanish so‘zlar ulushi, qo‘rqinchli epizodlarning intensivligi va madaniy kontekst ham e’tiborga olinishi kerak.

MUHOKAMA

Olingan natijalar ertakning boshlang‘ich ta’limdagi samarasi uning janriy jozibadorligidan ko‘ra ko‘proq, o‘qituvchi qanday metodik vazifa tashkil etishiga bog‘liqligini ko‘rsatadi. Bir xil ertak faqat o‘qib berilganda passiv tinglash materiali bo‘lib qolishi, savol, tahlil, qayta hikoya va ijodiy vazifalar bilan boyitilganda esa bir nechta kompetensiyani rivojlantiruvchi faol o‘quv resursiga aylanishi mumkin. Bu xulosa boshlang‘ich ta’lim metodikasida faol o‘quvchi pozitsiyasini qo‘llab-quvvatlovchi qarashlar bilan mos keladi [1; 2; 7].

Ertakning axloqiy-tarbiyaviy imkoniyatidan foydalanishda bir tomonlama nasihat xavfi mavjud. Agar o‘qituvchi har bir voqeadan faqat bitta “to‘g‘ri” xulosa talab qilsa, o‘quvchining mustaqil talqin qilish imkoniyati kamayadi. Aksincha, qahramon qarorini dalil bilan baholash, turli nuqtayi nazarni solishtirish va oqibatlarni muhokama qilish tarbiyaviy mazmunni fikrlash jarayoniga aylantiradi. Folklorshunoslikda ertaklarning xalq qadriyatlari va tarixiy tajribani mujassamlashtirishi qayd etilgani uchun [3; 4; 5], maktab amaliyotida ularning madaniy kontekstini tushuntirish ham muhim.

Raqamli vositalar ertak bilan ishlash imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin, ammo ular matnni anglashning o‘rnini bosa olmaydi. Audioertak ifodali o‘qishni eshitish, elektron rasmli kartalar voqealar ketma-ketligini tiklash, sodda animatsiya yoki taqdimot esa ijodiy mahsulot yaratish uchun xizmat qilishi mumkin. Pedagogik maqsad aniq bo‘lmasa, vizual effektlar o‘quvchini matnning badiiy va ma’noviy qatlamidan chalg‘itishi ehtimoli bor. Shu sababli texnologiya vosita sifatida, matn tahlili esa markaziy faoliyat sifatida saqlanishi lozim.

Tadqiqotning cheklovi shundaki, unda eksperimental sinf bo‘yicha statistik natijalar emas, nazariy-metodik tahlil va pedagogik modellashtirish natijalari taqdim etildi. Keyingi tadqiqotlarda taklif qilingan modelni 2–4-sinflarda tajriba-sinov asosida tekshirish, o‘qish savodxonligi, qayta hikoyalash sifati, axloqiy mulohaza va ijodiy topshiriqlar natijasini diagnostik mezonlar asosida qiyoslash maqsadga muvofiq. Bu pedagogik imkoniyatlarning qaysi sharoitlarda yuqori natija berishini empirik jihatdan aniqlashga yordam beradi.

XULOSA

Boshlang‘ich ta’limda ertaklardan foydalanish ko‘p yo‘nalishli pedagogik imkoniyatga ega. Ertakning sujetga boyligi, obrazlarning aniqligi, takror va dialoglar, axloqiy ziddiyat hamda fantaziya unsurlari kichik maktab yoshidagi o‘quvchining idrok xususiyatlariga mos keladi. Mazkur imkoniyatdan maqsadli foydalanilganda ertak o‘qish savodxonligi, nutq rivoji, axloqiy baholash, ijodiy tafakkur va hamkorlik ko‘nikmalarini birgalikda qo‘llab-quvvatlaydi.

Samaradorlikning asosiy sharti — ertakni darsning mazmuniy markazi sifatida faol metodlar bilan uyg‘unlashtirishdir. Motivatsiya, anglab o‘qish, tahlil, ijodiy qayta ishlash va refleksiyadan iborat besh bosqichli model o‘quvchini passiv tinglovchidan matn ustida fikrlovchi, baholovchi va yangi mahsul yaratuvchi subyektga aylantirishga xizmat qiladi. Ertak tanlashda yoshga moslik, mazmunning tarbiyaviy ahamiyati, tilning tushunarliligi va ijodiy topshiriqlar uchun imkoniyat mavjudligi hisobga olinishi lozim.

Shunday qilib, ertak boshlang‘ich ta’limda faqat folklor namunasi yoki ko‘ngilochar matn emas, balki kompetensiyaviy ta’limni tashkil etuvchi pedagogik vosita sifatida qaralishi kerak. Uni metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etish bolada o‘qishga qiziqish, milliy-madaniy qadriyatlarga hurmat, o‘z fikrini asoslash va ijodiy yondashish sifatlarini shakllantirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qosimova, K., Matchonov, S., G‘ulomova, X., Yo‘ldosheva, Sh., & Sariyev, Sh. (2009). Ona tili o‘qitish metodikasi. Toshkent: Noshir.
2. Mavlonova, R., & Raxmankulova, N. (2013). Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiyasi. Toshkent: Voris.
3. Imomov, K., Mirzayev, T., Sarimsoqov, B., & Safarov, O. (1990). O‘zbek xalq og‘zaki poetik ijodi. Toshkent: O‘qituvchi.
4. Madayev, O., & Sobitova, T. (2010). Xalq og‘zaki poetik ijodi. Toshkent.
5. Mirzayev, T., Safarov, O., & O‘rayeva, D. (2008). O‘zbek xalq og‘zaki ijodi xrestomatiyasi. Toshkent: Aloqachi.
6. Ernazarov, G‘. (2013). Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi. Toshkent.
7. Abdusamiyev, D. (2025). Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi. Oliy ta’lim uchun darslik.
8. Qo‘ldoshev, R. A. (2023). O‘zbekistonda boshlang‘ich sinf darsliklari yaratilishining metodik asoslari. Pedagogika fanlari bo‘yicha dissertatsiya avtoreferati.
9. Bozorov, H. X. (2023). O‘zbek xalq ertaklarining lingvomadaniy tadqiqi. Filologiya fanlari bo‘yicha dissertatsiya avtoreferati.